

OTVORENI KURIKULUM I IZBORNI PREDMETI ŠANSA ZA VEĆE UČEŠĆE RODITELJA I ZAJEDNICE U ŽIVOTU ŠKOLE -prijedlog politike-

R eforma obrazovanja ističe važnost partnerstava u obrazovnom procesu

Republika Crna Gora je u period od 2000. do 2009. sprovela ekstenzivnu reformu obrazovnog sistema osnovnog i srednjeg obrazovanja. Strateški ciljevi reforme su postavljeni izuzetno ambiciozno jer su razvojne prirode i predstavljaju sastavni dio procesa socijalne, političke i ekonomske tranzicije u kontekstu globalnih promjena. Jedan od važnih činilaca reforme, prepoznat i kao novi pristup obrazovanju, jeste *saradnja i partnerski odnos*. Saradnja se tretira kao moderan pristup sveukupnom funkcionisanju obrazovnog sistema i dominantan faktor kojim će se prevazići tradicionalistički koncept odvajanja i podjela. Sada, obrazovni sistem prepoznaje potrebu da se podijeli odgovornost i resursi u naporima da učenici budu uspješni i srećni u školi, te motivisani da uče, kao i u intervencijama i podršci učenicima kada se suočavaju sa problemima.

Idealno, partnerstvo škole i roditelja može se definisati kao odnos zasnovan na ravnopravnosti, kontinuitetu, uzajamnom poštovanju jednih prema drugima, otvorenoj dvosmjernoj komunikaciji i zajedničkoj koristi. Godišnji plan svake škole predviđa saradnju sa roditeljima koja u praksi, kako se često ispostavi, bude tek sporadična komunikacija koju iniciraju direktori i/ili nastavnici. Organizacioni kapaciteti škole neminovno postavljaju upravo školama inicijalnu odgovornost za razvoj i kvalitet partnerstva sa roditeljima. Ipak, partnerstvo ne treba da unaprijed definiše odnos *nastavnika kao inicijatora* i *roditelja kao primaoca* i to samo i isključivo kroz utvrđene forme i sadržaje saradnje koje škola nudi. Pravo partnerstvo u planiranju i realizaciji dogovorenih odluka treba tražiti i kroz zajednički dogovorene ciljeve saradnje i norme ponašanja za sve uključene u partnerski odnos.

“Učešće roditelja, lokalne zajednice i šireg društvenog okruženja u osmišljavanju školskog života predstavlja jedan od zahteva demokratski uređenog školstva.”

Ivana Đerić, Institut za pedagoška istraživanja, Beograd

„Osnovno pitanje je da li se promenom pozicije roditelja u vaspitno-obrazovnom diskursu mogu prevazići postojeći problemi u saradnji porodice i škole.“

Nikoleta Milosevic, Institut za pedagoška istraživanja, Beograd

Nedvosmisleno, promjene ovog opsega zahtjevaju vrijeme kako bi se desile, a posebno kako bi postale praksa i standard u obrazovanju. Ovaj prijedlog politike će ponuditi pozitivne primjere takvih promjena u paradigmi i preporučiće mjere za

unapređenje partnerstava škola i roditelja, te šire zajednice.

Istraživanje “Unapređivanje inkluzivnosti i kvaliteta obrazovanja u jugoistočnoj Evropi” je realizovano u Crnoj Gori u periodu 2008-2009. Istraživanje je obuhvatilo nekoliko etapa tokom kojih su ispitani stavovi direktora osnovnih škola o učešću roditelja u procesima donošenja odluka i uopšte u životu škole, kao i stavovi roditelja o mogućnostima i preprekama za njihovo uključivanje. Realizovan je grupni intervju sa direktorima (podaci su upotrijebljeni za kreiranje anketnog upitnika namijenjenog populaciji direktora u Crnoj Gori). Nakon toga tokom anketiranja direktora, njih 145 (od 161) je popunilo anketni listić. Ista procedura je praćena kada su u pitanju roditelji i ispitivanje njihovih stavova. Naime, šest grupnih intervju sa roditeljima je održano u drugoj polovini 2009-te godine, a podaci su upotrijebljeni za kreiranje anketnog upitnika namijenjenog roditeljima. Konačno, krajem 2009-te godine je anketirano 1156 roditelja i 32 direktora.

Odlučivanje o obrazovnim temama trebalo bi da bude nešto o čemu će se razgovarati sa roditeljima češće, mišljenje je 57% ispitanika, dok su mišljenja praktično podjeljena kad je u pitanju njihova uloga u sveukupnom upravljanju školom. Vrlo važan rezultat istraživanja govori o činjenici da čak 83,2% roditelja nikada nije samostalno niti u saradnji sa drugim roditeljima pokušalo da iznese neko svoje mišljenje u vezi sa školskim pitanjima. Samo ovaj podatak je dovoljan dokaz da obrazovni sistem treba da obezbijedi adekvatnije načine za učešće roditelja i da na taj način i produbi i u praksi primjeni zakonsku regulativu koja „samo“ omogućava učešće roditelja.

Prateći logiku po kojoj roditelji imaju najviše interesovanja da se uključe u obrazovanje svoje djece moguće je zaključiti da je onda još teže očekivati od šire zajednice da inicira partnerstva koja će unaprijediti život škole. Ipak, ovo ne mora uvijek biti tačno, jer kako u pomenutom istraživanju direktori i tvrde, učešće roditelja je veće u manjim zajednicama, zbog, kako objašnjavaju činjenice da u malim lokalnim zajednicama postoji neposredost komunikacije, kao i mreža poznanstva između građana po raznim osnovama. U ovim zajednicama škola je jedan od važnih centara društvenog života zajednice, pa je i prirodno više vezana za zajednicu. Pored toga, zajednice nude raznovrsne resurse koji su značajni za škole i porodice.

Učešće roditelja u životu škole

Mnogo je različitih interesnih grupa koje utiču na rad škole i na koje škola utiče svojim radom. Roditelji su takva interesna grupa, i to najbrojnija, vrlo heterogena i sa slabom povezanošću članova. Pored toga, ova grupa ima i raznolikost i bogatstvo znanja, vještina, vrijednosti, društvenih kontakata i lične motivacije za saradnju sa školama.

Učešće roditelja se dešava kada roditelji aktivno, kritički, vješto i odgovorno doprinose promociji i razvoju dobrobiti svojih zajednica.
Family Support America, 2001

Ne postoji univerzalna definicija roditeljskog učešća. Neke definicije uključuju veće učešće u životu škole, dok se druge fokusiraju na povećanje učešća u djetetovom procesu učenja. Treći pak uključuju porodicu u procese učenja kroz obrazovanje odraslih, roditeljstvo, i vannastavne aktivnosti. Neke vodeće škole uključuju porodice u upravljanje i planiranje, te stvaranje širokog vlasništva i odgovornosti prema učeničkim željenim postignućima. Ipak, učešće roditelja se dešava kada roditelji aktivno, kritički, vješto i odgovorno doprinose promociji i razvoju dobrobiti svojih zajednica. (Family Support America, 2001).

Rezultati istraživanja "Unapređivanje inkluzivnosti i kvaliteta obrazovanja u jugoistočnoj Evropi" pokazuju da su finansijska pitanja uglavnom zatvorena za roditelje, dok su organizovanje ekskurzija i vannastavnih aktivnosti segmenti života škole u kojima su roditelji uglavnom uključeni. Svi uključeni akteri prepoznaju prednosti većeg roditeljskog učešća, ali su u isto vrijeme frustrirani ograničenjima i neefikasnošću ovog procesa u praksi. Istovremeno stavovi direktora i roditelja o učešću roditelja su donekle različiti.

Po mišljenju direktora, odgovornost za nizak nivo participacije roditelja u procesu obrazovanja u bitnim aspektima je na samim roditeljima. Oni dalje tvrde da roditelji ne razumiju svoju ulogu niti nadležnost Savjeta roditelja, da su uglavnom neaktivni kao članovi Savjeta očekujući 'ekspoze' od direktora i da čak i kada nešto iniciraju to budu teme koje su individualne prirode i tiču se upravo njihovog djeteta. Ipak, pored nedostatka vremena roditelja, te njihove nedovoljne zainteresovanosti da se uključe u programe koje organizuje škola, direktori prepoznaju i nedovoljne resurse škole da razvije i vodi ove programe.

Roditelji, s druge strane, vrlo jasno navode da imaju vremena i interesa da se aktivno uključe u život škole (74% anketiranih). Istovremeno, većina roditelja tvrdi da je informisana o Savjetima roditelja, ali i da neki ne znaju koja je uloga i nadležnost Savjeta, te kako se postaje članom. Roditelji –predstavnici u Savjetu roditelja i/ili u Odboru škole precizno identifikuju svoj doprinos u najvećoj mjeri u organizovanju

Uloga Savjeta roditelja:

Stav direktora

„Neki su roditelji shvatili da oni treba da upravljaju školom. Jednostavno su mislili da treba da odrede čak i plate nastavnima, radno vrijeme, to je činjenica i nisu shvatili da je Savjet roditelja jedan vrlo važan organ koji treba da pomaže školi. Na taj način, pomažući školi, oni će sudjelovati u upravljanju škole.“

događaja u školama - umjereno i mnogo je doprinijelo 64,1%, po intenzitetu procjene o vlastitom doprinosu slijede: vannastavne aktivnosti, pitanja koja se tiču discipline, zdravlja i bezbjednosti, obrazovne teme i konačno sveukupno upravljanje školom. Roditelji, takođe, tvrde da nekada oni i/ili njihovi predstavnici u Savjetu roditelja i Odboru škole prečute i ne reaguju jer se boje posljedica koje može snositi njihovo dijete kao učenik/ca škole.

***Uloga Savjeta
roditelja: Stav
roditelja***

*„Savjet sam sebe treba
da učini aktivnijim...
Roditelji nijesu svjesni
koliki je značaj savjeta.
U školi moramo stvoriti
klimu da su roditelji
svjesni svoje uloge.“*

Opšti zakon o obrazovanju i vaspitanju (2002) reguliše pitanje sastava i nadležnosti školskog odbora i savjeta roditelja, a ostavlja samim obrazovnim institucijama da regulišu pitanje izbora članova. Tako Zakon predviđa da je Savjet roditelja, pored ostalog odgovoran za odabir predstavnika roditelja u školski, odnosno upravni odbor; da daje mišljenje o kandidatima za izbor direktora ustanove; te da daje mišljenje o predlogu godišnjeg plana rada ustanove. Jasno je da već u ovom tijelu roditelji imaju mogućnost da se uključe u kreiranje godišnjeg plana rada.

Isti zakon reguliše i sastav školskog, odnosno upravnog odbora. Međutim zakonom o izmjenama i dopunama opšteg zakona o obrazovanju i vaspitanju iz jula 2010.g. struktura školskog, odnosno upravnog odbora u školama se mijenja pa umjesto dva predstavnika Ministarstva sada su predviđena tri, umjesto četiri

predstavnika zaposlenih sada je predviđen jedan, i umjesto dva predstavnika Savjeta roditelja sada je predviđen jedan. Predstavnici opštine, učenika i socijalnih partnera više nisu zakonom predviđeni članovi školskog odbora. Takva izmjena zakona se može tumačiti kao ponovna centralizacija i ugrožavanje principa participativnosti. Ipak, kako direktori napominju, sastav školskih odbora po zakonu iz 2002. nije uvijek bio najbolji jer „školski odbori su veoma heterogeni, kako po prirodi institucija iz kojih dolaze članovi odbora, tako i po njihovom profesionalnom identitetu.“ Sada su školski odbori sigurno homogeniji, ali ostaje pitanje uključenosti različitih aktera.

Školski odbor, kako zakon predviđa, usvaja program razvoja; usvaja godišnji plan rada i izvještaj o njegovoj realizaciji (ostvarivanju); te razmatra programe i rezultate vannastavnih aktivnosti. Imajući u vidu ocjene roditelja i direktora da su roditelji najmanje uključeni u pitanja finansijske prirode, vrlo je važno istaknuti i nadležnost školskog odbora da donosi godišnji finansijski plan.

Razvoj otvorenog kurikuluma i izborni predmeti

IZBORNI PREDMETI

Obrazovni sistem u Crnoj Gori je bio veoma centralizovan i jednoobrazan za sve učenike/ce. Skoro da nije postojala mogućnost da učenici/e ili škola u bilo kojem segmentu ispolje svoje potrebe i na relativno adekvatan način ih zadovolje. Sada sa reformom obrazovanja strateški prioritet je dat upravo demokratizaciji obrazovnog sistema. Jedan od ključnih principa je i princip uključivanja svih zainteresovanih strana. U praksi se ovo promovise, između ostaloga i kroz, decentralizaciju nastavnih

programa. Decentralizacijom je obrazovna reforma tražila rješenje za kreiranje školskih kurikuluma na način da se uključe interesovanja lokalne zajednice, škole i učenika/ca i njihovih roditelja. Nađeno rješenje, po primjeru iz mnogih evropskih zemalja su upravo *izborni predmeti*. Odnosno, učenicima/ama je omogućeno da sami/e odaberu određeni broj predmeta koji nose pet časova nedjeljno, i to od barem pet ponuđenih, kroz koje će na najbolji način moći da ispolje svoju kreativnost i zadovolje svoja interesovanja. Izborni predmeti se vrednuju na isti način kao i obavezni predmeti.

Predmeti vezani za razred su u nastavnom planu devetogodišnje osnovne škole podijeljeni u tri grupe: 1. trogodišnji predmeti, 2. trogodišnji i dvogodišnji predmeti koji mogu da se izučavaju i kraće, 3. jednogodišnji predmeti. Postoje i izborni jednogodišnji predmeti koji nisu vezani za određeni razred. Trogodišnji predmeti u koje spadaju samo strani jezici mogu da se izaberu samo u sedmom razredu i kada se učenik/ca opredijeli za njih mora ih izučavati do kraja osnovne škole. Izborne predmete koji nisu vezani za razred mogu da izučavaju učenici/e VII, VIII i IX razreda.

Takođe, škola može organizovati fakultativnu nastavu iz pojedinih predmeta (na primjer, izučavanje stranog jezika od prvog razreda osnovne škole). Fakultativna nastava je obavezna za sve učenike/ce u toku te školske godine koji/e se za nju opredijele. Ocjene iz fakultativne nastave (predmeta) ne utiču na opšti uspjeh učenika/ca.

„Škola radi u 4 smjene. Časovi se prepliću, tako da smo dolazili u situaciju da nam djeca imaju istovremeno i po dva izborna časa – fiziku i fizičko istovremeno. Riješili smo to vrlo brzo sa direktorom. Dešavalo nam se da učenici imaju izjutra 1. čas fizičko, a 5. i 6. matematiku. Nema šanse da otprati matematiku.“

Roditelj

No, u nastojanju da se učenicima pruži i mogućnost izbora predmeta koji ih zanimaju više od drugih, reformisana škola je napravila drugačiji vid opterećenja učenika. Naime, učenicima se krajem tekuće školske godine nude liste izbornih predmeta za narednu nastavnu godinu. Na osnovu pojedinačnog izbora formiraju se obrazovne grupe koje se uglavnom sastoje od učenika iz različitih odjeljenja istoga razreda. To ponekad loše utiče i na raspoređivanje obaveznih predmeta.

Rezultati istraživanja “Unapređivanje inkluzivnosti i kvaliteta obrazovanja u jugoistočnoj Evropi” ukazuju na zabrinutost roditelja vezano za fluktuaciju rada u toku jednog radnog dana: teže (pojam jeste relativan, ono što je jednom djetetu teško,

ne mora biti i drugom – ali ipak zna se da velikom broju učenika određeni predmeti predstavljaju veći problem od drugih) predmete bi trebalo u rasporedu uvrstiti 2, 3. ili 4. čas. Roditelji prepoznaju da je teško napraviti dobar raspored koji će odgovoriti na sve potrebe i zahtjeve, ali istovremeno naglašavaju da je neprihvatljivo da prođe i više mjeseci dok se u školi raspored ne ustali.

Nema jasnih podataka o učešću roditelja u predlaganju izbornih predmeta, niti predlaganju djelova kurikuluma za bilo koje predmete koji su direktno vezani za lokalnu zajednicu. Međutim, u istraživanju koje je sproveo Zavod za školstvo o primjeni reformskih rješenja u osnovnim školama i

gimnazijama u Crnoj Gori, postoje neki podaci o uključivanju različitih zainteresovanih strana pri usvajanju finalne liste izbornih predmeta koji se nude učenicima. U većini slučajeva listu usvaja nastavničko vijeće 71,23%, dok je u 34,25% škola listu razmatrao i školski odbor (u 25 škola) i u 15,07% (11 škola) i Savjet roditelja.

OTVORENI KURIKULUM

Razvoj kurikuluma predstavlja još jednu mogućnost za sprovođenje decentralizacije. Obrazovna reforma je upravo zato i predvidjela da kurikulum za svaki predmet, uključujući i izborne predmete, treba razviti na način da se prekine jednoobraznost i da se dozvoli svakoj lokalnoj zajednici da bude bolje predstavljena i njene specifičnosti (npr. kulturne) promovisane djeci i mladima. Naime, 80% kurikuluma je obavezno i odobreno je od strane resornog Ministarstva, dok su preostalih 20% ostavljeni školama i lokalnim zajednicama da razviju shodno svojim potrebama i specifičnostima. Ipak, ovaj sjajan koncept se često opisuje i kao „najslabiji element obrazovne reforme“ zbog činjenice da školama i nastavnicima nedostaju smjernice kako da uopšte pristupe ovom zadatku, te da su uglavnom usamljeni u naporima da razviju kurikulum.

Istraživanje o primjeni reformskih rješenja u osnovnim školama i gimnazijama koje je sproveo Zavod za školstvo pokazuje da nastavnici razvijaju otvoreni dio kurikuluma u konsultacijama sa učenicima i roditeljima, u 74% slučajeva, odnosno u 55 škola, po sopstvenoj procjeni. Samo je jedna škola navela da takve konsultacije obavlja sa lokalnom zajednicom. Ipak, kako se i u samom istraživanju ukazuje, indikativno je da se izvještaji i nalazi nadzorne službe ne podudaraju sa podacima i odgovorima koje su škole dostavile.

Sudeći po iskazanim stavovima direktora, osnovne škole su očekivale pomoć od lokalne zajednice, posebno od lokalne samouprave, u kreiranju ovih 20% nastavnog plana, ali lokalna

zajednica jednostavno nije u stanju da odgovori na ove potrebe škola, jer nemaju kvalifikovanih ljudi za ove poslove. Treba naglasiti da direktori često prepoznaju lokalnu samoupravu kao “lokalnu zajednicu”, te da se ne osvrću na ostale članove lokalne zajednice poput nevladinih organizacija, udruženja, klubova, preduzetnika, kompanija, niti drugih škola i fakulteta, niti bilo koje druge institucije koja postoji u zajednici i koje bi potencijalno mogle biti važan resurs za školu. Imajući ovu činjenicu u vidu nije za čuđenje što škole biraju da se oslone na sopstevene resurse, pa dodatni teret razvoja 20% kurikuluma padne samo na nastavnike i to bez pruženih smjernica ili konkretne podrške.

Rezultati istraživanja „Unapređivanje inkluzivnosti i kvaliteta obrazovanja u jugoistočnoj Evropi“ jasno ukazuju na to da ni roditelji ni direktori nisu zagrijani za ideju da roditelji uzmu većeg učešća u razvoju

„...i tako, recimo, imam izvrsno dobru saradnju, imamo i komunikaciju što se tiče problema da nas pomognu nešto u opremanju, ovamo-onamo, iako nije možda i obaveza lokalne zajednice, ali što se tiče ovih stvari, lokalne zajednice nemaju stručno osposobljene ljude koji bi mogli da nam pomognu, jer nama je dato 20 posto nastavnog plana i programa da mi pravimo, 80 posto dobijamo od Ministarstva, Zavoda, ne znam, od države, a ovo 20 posto treba da pravim ja kao predmetni nastavnik u saradnji sa lokalnom zajednicom. Međutim, nema se s kim.“

Direktor/ka

kurikuluma. Razlog za ovakav stav, iako strateška dokumenta predviđaju razvoj otvorenog kurikuluma tek u kasnijoj fazi reforme, se može tražiti u odgovoru na pitanje: da li su donosioci politika koncept otvorenog kurikuluma na pravi način predstavili zainteresovanim stranama?

Primjeri uspješnih partnerstava

Tri direktora osnovnih škola su podijelila svoja iskustva i primjere saradnje sa roditeljima i širom zajednicom koji zaslužuju da budu zabilježeni. Razgovarali samo sa **Marijanom Papić** – direktorkom O.Š. "Pavle Rovinski"; **Radetom Krivokapićem** – direktorom O.Š. "Radoje Čizmović"; i **Vukićem Konjevićem** – direktorom O.Š. "Oktoih".

- ***„Roditelje smatrati partnerima u procesu obrazovanja učenika i to dotle dok to ne ugrožava njihove lične interese.“***
- Iskoristiti školske resurse kako bi se pružila podrška inicijativama roditelja.
Škola „Oktoih“ iz Podgorice šalje cirkularna pisma i javne apele sa idejama/inicijativama koje je kreirao Savjet roditelja.
- Organizovati obrazovanje za odrasle u školskim prostorijama i pozicionirati školu kao centar aktivnosti u zajednici.
Škola "Radoje Čizmović" iz Nikšića organizuje kurseve kompjuterske pismenosti za odrasle koji uglavnom pohađaju mladi odrasli i roditelji marginalizovane Romske populacije koja živi u Nikšiću.
- Ohrabriti Savjete roditelja da formalizuju svoje postojanje i registruju se kao NVO.
Savjet roditelja O.Š. "Pavle Rovinski" iz Podgorice je registrovan i kao NVO i kao takav može da učestvuje u konkursima za raspodjelu sredstava za rad NVO na lokalnom i nacionalnom nivou, kao i kod stranih donatora. Tako ovaj Savjet pruža još veću podršku školi.
- ***„Prepoznati NVOe kao potencijalne partnere i usmjeriti inicijative i ka njima, te držati vrata otvorenim za njihove inicijative.“***
- Aktivno uključiti zaposleni nastavni kadar u obuke i programe izgradnje kapaciteta koji mogu unaprijediti njihove kapacitete da predaju na različitim predmetima, koriste nove pristupe i nove tehnologije, te da uključe resurse iz zajednice.
Škola "Pavle Rovinski" tvrdi da oni nemaju niti mogu imati tehnološkog viška zahvaljujući činjenici da su nastavnincima pružene mogućnosti da se prilagode interesovanjima učenika i ponude najatraktivnije izborne predmete. Oni predstavljaju učenicima izborne predmete na kraju godine i uključuju eksperte iz lokalne zajednice (npr. doktori iz Instituta za javno zdravlje održe predavanje i odgovaraju na pitanja učenika na izbornom predmetu „Zdravi stilovi života“).
- ***„Ne previđati i ne biti skeptični po pitanju korištenja ne-formalnih odnosa sa roditeljima i unutar zajednice – jer oni mogu biti korisni po školu i učenike.“***

„Roditelje smatrati partnerima u procesu obrazovanja učenika“
Rade Krivokapić, direktor

Preporuke

Nivo participacije roditelja u školskom životu određen je mnogim faktorima: njihovim zahtjevnim rasporedima i nedostatkom vremena za volontiranje ili čak pohađanjem školskih aktivnosti; razumljivošću i uvremenjenošću informacija koje škola obezbeđuje o mogućnostima za uključivanje; komunikacijskim vještinama roditelja i nastavnika; osjećajem roditelja da ionako ništa ne mogu promjeniti i drugim. Ipak, jedan faktor je posebno važan i ovdje je izdvojen kao onaj na koji donosioci politika mogu najbolje uticati i postići rezultate - **sistem podrške koje škola i lokalna sredina pružaju porodici**. Za izgradnju kvalitetnog sistema podrške neophodno je stvoriti okvir koji će omogućiti sledeće:

- Razvijanje klime podrške i partnerstva između roditelja i škole na nivou društva;
- Osveščivanje roditelja, nastavnika, NVO aktivista, zaposlenika opštine, lokalnih preduzetnika o koristi saradnje za napredovanje i razvoj učenika u svim oblastima života;
- Izgradnju kapaciteta nastavnika i ostalih profesionalaca u obrazovanju da uključe roditelje i resurse iz lokalne zajednice i da aktivno promovišu saradnju kao *način života* škole;
- Motivaciju svih uključenih aktera da istražuju i pronalaze alternativne načine saradnje prevazilazeći one formalno propisane.

Foto: Forum MNE, Projekat "Model održive participacije učenika – Omladinski radnik/ca u školi", O.Š. "Oktoih"

Kreatori politika i donosioci odluka mogu unaprijediti učešće roditelja i zajednice u životu škole i na taj način poboljšati uspjeh učenika, kvalitet učenja i njihov razvoj u svjesne, odgovorne i kompetentne odrasle osobe, kroz nekoliko konkretnih mjera:

- **Razviti nacionalnu mrežu za podršku i pripremu nastavnika da unaprijede saradnju i razviju partnerstva sa roditeljima i lokalnom zajednicom.**

Ne treba olako shvatiti niti treba očekivati da se samo tako dogodi učešće roditelja, a još manje učešće zajednice u životu škole. Kako škole raspolažu resursima, a direktori i nastavnici kompetencijama – upravo je na njima i prvi korak. Neophodno je obezbijediti nastavnicima smjernice i primjere uspješnog uključivanja roditelja i lokalne zajednice. Posebno je važno takve napore održati sistemski kroz mrežu koja će obuhvatiti nastavnike i druge profesionalce u obrazovanju.

- **Obezbijediti profesionalni razvoj i tehničku pomoć lokalnim zajednicama (opštinama i mjesnim zajednicama) i školama na temu „razvoj otvorenih kurikuluma na participativan način“.**

Izvanredna prilika za učešće i izgradnju dugoročnih partnerstava između škole, roditelja i lokalne zajednice leži u mogućnosti da zajednički kreiraju 20% kurikuluma. Svaka zajednica ima priliku da predstavi svoje specifičnosti na strukturiran način i informiše i motiviše učenike da istražuju dalje. Treba ovu mogućnost predstaviti opštinama i lokalnim zajednicama u širem smislu. Istovremeno, nastavnici i škole trebaju dobiti konkretne i upotrebljive alate za zagovaranje zajedničkog razvoja otvorenog kurikuluma, kao i za efikasno uključivanje resursa i kapaciteta iz zajednice u procesu takvog participativnog razvoja otvorenog kurikuluma.

- **Kreirati obrazovni set alata za roditelje, nastavnike, direktore, kao i za Savjete roditelja i Školske odbore.**

Novi modeli i novi koncepti koje predviđa reforma obrazovanja moraju i dalje biti promovisani i predstavljeni na razumljiv i praktičan način svim akterima koji ih trebaju aktivno koristiti. Treba pripremiti modele uspješne prakse, zajedničke i odvojene obuke, smjernice i druge obrazovne resurse od kojih će i nastavnici i roditelji imati koristi. Poseban fokus ovog obrazovnog seta bi trebao biti u oblasti odnosa roditelj-nastavnik, sa osvrtnom na didaktiku, upravljanje školom, mapiranje zajednice, izgradnju efektivnih partnerstava...

- **Promovisati i fasilitirati saradnju škole sa organizacijama, asocijacijama, klubovima, specijalizovanim NVOima i institucijama koje postoje u lokalnoj zajednici.**

Učešće lokalne zajednice je ključno za razvoj održivih decentralizovanih škola. Ova ideja mora biti aktivnije promovisana ka direktorima i nastavnicima jasno naglašavajući koristi za školu i napredovanje i uspjeh učenika. Ipak, regulisanje ove oblasti sa centralnog nivoa (Ministarstvo izdaje saglasnost za pojedinačne NVOe i svaku inicijativu pojedinačno da se uključe u život škole) može omesti proces i ugroziti princip participacije i decentralizacije. Fasilitacija od strane Ministarstva/Zavoda za školstvo treba biti efikasnija kako bi omogućila neophodnu dinamiku saradnje i prirodan razvoj izgradnje partnerstava na lokalnom nivou.

- **Razviti strategiju informisanja roditelja, NVOa, biznisa i šire zajednice o školi i mogućnostima, politikama i programima za uključivanje.**

Jasno je da bi učešće roditelja moglo biti veće i korisnije za škole ukoliko bi oni bili bolje informisani o mogućnostima. Školama se može pokazati kao višestruko korisno i isplativo ako prevedu strategije i politike u kraće i lako razumljive informacije za specifične zainteresovane strane u zajednici. Treba koristiti najrazličitije komunikacione kanale i čak kreirati nove koristeći resurse iz zajednice (npr. NVO koja može biti svojevrsna info-tačka, javni apeli i cirkularna pisma se mogu slati i preko interneta...)
- **Mapirati zajednicu i istražiti potrebe, interese, te ideje o partnerstvu među nastavnicima i roditeljima, NVOima, biznisima.**

Školama je potrebna šira slika i prava povratna informacija od zainteresovanih strana kako bi gradili dugoročna partnerstva. Jedno ovakvo istraživanje ne mora dodatno opteretiti resurse škole jer ga može uraditi jedna od lokalnih NVO ukoliko budu informisani da školi treba takvo istraživanje kako bi preduzela konkretne korake ka unapređenju saradnje i uključivanja roditelja i zajednice u život škole.
- **Evaluirati sadržaj i rezultate učešća roditelja i zajednice na godišnjem nivou i u konsultaciji sa roditeljima/zajednicom.**

Isto je rezonovanje kao u obrazloženju za prethodnu akciju – školi je neophodan relevantna povratna informacija kako bi mogla odlučiti o narednim koracima u ovoj oblasti. Evaluacija sadržaja, rezultata i finalno ostvarenog uticaja koji je postiglo učešće roditelja i zajednice u život škole može dati važne informacije za kreiranje kratkoročnih i dugoročnih strategija u ovom polju.
- **Uključiti NVOe i roditelje u obuke nastavnika, školskog osoblja i direktora o načinima kako da privuku, komuniciraju i rade sa roditeljima/zajednicom kao sa ravnopravnim partnerima.**

Iako su ključne i brojne odgovornosti date upravo školama u obrazovnom procesu treba naglasiti da je gotovo nemoguće da jedna škola odgovori na sve zahtjeve oslanjajući se isključivo na svoje resurse. Zato je neohodno da škole prepoznaju potencijal u zajednici i dozvole uključivanje NVOa i roditelja u obuke nastavnog kadra. Takva promjena uloga može samo koristiti i podspješiti odnos povjerenja koji se mora izgraditi zbog dobrobiti učenika.
- **Istražiti i predstaviti alternativne modele za uključivanje roditelja i zajednice u život škole.**

Postoje primjeri uspješne prakse koji omogućavaju nastavnicima i roditeljima, školama i NVOima da izgrade snažnije i smislenije veze. Škole trebaju istraživati modele i isprobati ih kako bi provjerili uticaj. Mogući modeli su: „**otvorena vrata**“ – koji omogućava roditeljima i učenicima da učestvuju u zajedničkim aktivnostima u školi – radionice slikanja, plesa, modne, hortikulture, otvorene lekcije, i druge; ili „**škola za roditelje**“ – otvoren prostor za susrete roditelja i pedagoga i razgovore o specifičnim temama; ili „**omladinski radnik/ca u školi**“ – projekat koji omogućava profesionalcima iz omladinskih i obrazovnih NVOa da upoznaju zainteresovane učenike sa ne-formalnim obrazovanjem i na taj način poboljšaju njihovo učešće u životu škole...

Poziv na akciju

Forum MNE vjeruje da se u značajnoj mjeri može i mora povećati razumjevanje važnosti uloga roditelja, porodice i zajednice (uključujući NVOe, asocijacije, klubove, biznise, mjesne zajednice, opštine i nadležne opštinske službenike, itd) u poboljšanju uspjeha, kvaliteta učenja i razvoja učenika. Forum MNE je dugo zagovarao politike koje podržavaju razvoj djece i mladih i stavljaju ih u centar obrazovnih i razvojnih procesa u školi i zajednici. Forum MNE vjeruje i da izmjene i dopune zakona o obrazovanju iz jula 2010te koje se odnose na sastav školskog odbora nisu u duhu reforme. Reforma obrazovnog sistema u Crnoj Gori je utemeljena u vrijednosnom sistemu koji podstiče učešće i saradnju različitih faktora. Školama je neophodna dodatna podrška i smjernice kako bi ove sjajne mogućnosti bile iskorištene na pravi način i kako bi one pronašle svoj put u decentralizovanom obrazovnom sistemu prepoznajući roditelje i lokalne zajednice kao prave partnere. Zato, pozivamo centralne obrazovne institucije da razmotre predložene mjere i posebno da promjene paradigmu i ispitaju mogućnosti da prepoznaju roditelje i zajednicu kao vrijedan resurs koji se može aktivno uključiti u razvoj 20% lokalnog kurikuluma. Na kraju, učešće roditeljima, lokalnoj zajednici i učenicima u životu škole se mora značajnije omogućiti i povoljnijim definisanjem sastava školskog odbora.

Foto: Forum MNE, događaj "Proslava u čast proljeća", Kotor

R eference i izvori

Opšti zakon o obrazovanju i vaspitanju, Vlada Crne Gore, ("Sl. List RCG", br. 64/02 od 28.11.2002, 31/05 od 18.05.2005, 49/07 od 10.08.2007)

Unapređenje inkluzivnosti i kvaliteta obrazovanja u jugoistočnoj Evropi – kvalitativno i kvantitativno istraživanje sa direktorima osnovnih škola, Forum MNE, 2009

Unapređenje inkluzivnosti i kvaliteta obrazovanja u jugoistočnoj Evropi – kvalitativno i kvantitativno istraživanje sa roditeljima osnovnih škola, Forum MNE, 2010

Naša škola – istraživanje o primjeni reformskih rješenja u osnovnim školama i gimnazijama, Zavod za školstvo, 2009

Katalog izbornih predmeta za 2009/2010 u osnovnim školama, Zavod za školstvo, 2009

Saradnja škole i porodice, Kompilacija sa naučnog simpozijuma organizovanog od strane Instituta za pedagoška istraživanja, 2006

Učešće roditelja u životu škole, Prijedlog politike za Hrvatsku, dr.sc. Renata Miljevic-Ridjicki i dr.sc. Vlasta Vizek Vidovic, 2011

Učešće roditelja, porodice i zajednice u obrazovanju, NEA obrazovna politika i praksa, 2008

Učešće roditelja u obrazovanju, Family Strengthening Policy Center, 2004

Promovisanje učešća: Doprinos zajednice u obrazovanju u konfliktnim situacijama, CfBT Obrazovni Trust, 2009

Bratstva i jedinstva 4, Podgorica, Crna Gora

+382 20 602 710

montenegro@forum-mne.com